

KATARINA JOVIČIĆ

NEMOGUĆNOST IZVRŠENJA UGOVORA O MEĐUNARODNOJ PRODAJI ROBE I PRAVNE POSLEDICE U TOM SLUČAJU

U V O D

Kada dužnik ne izvrši svoju ugovornu obavezu¹ tada poverilac, pod predviđenim uslovima, stiče pravo da protiv njega upotrebi određena pravna sredstva. Koje će to pravno sredstvo ili sredstva biti zavisi od okolnosti konkretnog slučaja, ali gotovo u svakoj situaciji neispunjenja ugovora, bilo to u celini ili delimično, dužnik poveriocu duguje i naknadu štete. Njegova obaveza da poveriocu nadoknadi štetu, koja stupa na mesto neispunjene ugovorne obaveze, je sankcija koju dužnik snosi u toj situaciji i ta sankcija predstavlja ugovornu odgovornost.²

Pravo na naknadu štete zbog neizvršenja ugovora ni jedan pravni sistem ne dovodi u pitanje, ali se poveriocu ono u određenim situacijama ograničava ili onemogućava i, u najopštijem smislu, u pitanju su slučajevi kada dužnik ne ispunjava ugovor zato što ga u tome ometaju neke okolnosti ili događaji koje on nije

---

Dr Katarina Jovičić, naučni saradnik Instituta za uporedno pravo u Beogradu.

¹ Kod ugovora o međunarodnoj prodaji robe neizvršenje se mora posmatrati ne samo u kontekstu onoga što je ugovorom izričito predviđeno, već i s obzirom na pravila relevantnih nacionalnih i međunarodnih izvora prava, pre svih običaja, nacionalnih propisa i međunarodnih ugovora koji, prema merodavnom pravu, uređuju odnos u pitanju.

² “Obaveza na naknadu štete može postojati uz osnovnu ugovornu obavezu ili može zaminiti osnovnu ugovornu obavezu. Ali, bez obaveze na naknadu štete ne može postojati odgovornost. Odgovornost mora značiti određeni dodatni teret za dužnika, i to teret koji će pogoditi njegovu imovinu”. Jankovec, I., *Ugovorna odgovornost*, Poslovna politika, Beograd, 1993, str. 12.

izazvao, niti ih je mogao predvideti ni savladati. One mogu biti raznovrsne i njihov uticaj na ugovornu odgovornost nije jednak. Tako se u teoriji i u praksi razlikuju okolnosti koje izvršenje ugovora čine nemogućim, od onih koje ne sprečavaju njegovo izvršenje, ali ga znatno otežavaju.³ Po pravilu, ovo pitanje regulisano je zakonom, ali se ugovorna odgovornost može isključiti ili ograničiti i samim ugovorom, putem tzv. klauzula neodgovornosti (klauzule egzoneracije)⁴.

Pravila o ugovornoj odgovornosti su tesno povezana sa pravilima o nemogućnosti izvršenja ugovora, jer se uvek kad dužnik ne ispuni ugovor postavlja pitanje da li je on odgovoran za štetu koja je usled toga nastala ili ne, a to, po pravilu, zavisi od toga da li je neizvršenje posledica okolnosti da je ugovor postalo nemoguće ispuniti i da li je dužnik za to odgovoran.⁵ Osim što utiče na ugovornu

³ Ovde je, u suštini, reč o razlikovanju nemogućnosti izvršenja ugovora od situacije kada je ugovor moguće ispuniti, ali je to za dužnika postalo preterano teško zbog toga što su se promenile okolnosti značajne za izvršenje u odnosu na stanje koje je postojalo u vreme njegovog zaključenja (doktrina *clausula rebus sic stantibus*, o kojoj će biti više reči u nastavku rada).

⁴ Da bi se sprečile zloupotrebe u korišćenju ugovornih klauzula kojima se ugovorna odgovornost isključuje ili ograničava sva prava postavljaju okvire i granice slobodi ugovaranja u odnosu na to pitnaje, kako uopšte, tako i kod pojedinih ugovora i za pojedine ugovorne obaveze. U našem pravu, na primer, to pitanje uređuje član 265. ZOO, po kome se ugovorom ne može isključiti odgovornost dužnika za nameru ili krajnju nepažnju, ali i za običnu nepažnju ako je takav sporazum proizašao iz monopolskog položaja dužnika ili uopšte iz neravnopravnog odnosa ugovornih strana. Videti: Mitrović, D., *Klauzule neodgovornosti u međunarodnoj trgovačkoj kupoprodaji*, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1966; Perović J. *Klauzula o višoj sili u međunarodnim privrednim ugovorima*, u, *Pravni život* br. 11/2011, Udruženje pravnika Srbije, Beograd, str. 221–239.

⁵ U uporednom pravu nema jedinstvenog stava o tome koje okolnosti oslobađaju dužnika od ugovorne odgovornosti. Tako, na primer, u švajcarskom pravu to je slučaj kada činidba postane nemoguća usled okolnosti za koje dužnik ne odgovara (član 119. Obligacionog zakonika); u austrijskom pravu kada stvar slučajno propadne (§1447 ABGB); u francuskom pravu kada je izvršenje postalo nemoguće usled više sile ili slučaja (član 1148. CC); u holandskom pravu ako neispunjenje ne proističe iz krivice dužnika, niti mu se može pripisati odgovornost za neispunjenje na osnovu zakona, drugog pravnog akta ili opšteg mišljenja (član 6:75 BW); u engleskom pravu ako propadne individualno određena stvar posle zaključenja ugovora a pre nego je rizik prešao na kupca (član 7. *Sale of Goods Act*); u američkom pravu ako je propala identifikovana roba bez krivice ijedne strane pre nego što je rizik prešao na kupca, odnosno kad posle zaključenja ugovora nastupe neočekivani događaji (članovi 2-613. i 2-615. Jednoobraznog trgovinskog zakonika SAD; u našem pravu kad ispunjenje obaveze postane nemoguće usled okolnosti zbog kojih dužnik ne odgovara (član 354. ZOO); u Bečkoj konvenciji: kad je do neizvršenja došlo zbog smetnje koja je bila van kontrole dužnika, a koja se nije razumno mogla predvideti u vreme zaključenja ugovora, niti izbeći niti savladati (član 79.), itd. Razlike u određenju uslova pod kojima se dužnik oslobađa ugovorne odgovornosti u značajnoj meri posledica su činjenice da neka prava ugovornu odgovornost zasnivaju na krivici dužnika, dok ona u drugima ima manji značaj, ili uopšte nije relevantna. Prvo shvatanje, koje je poznato kao subjektivna ugovorna odgovornost, polazi od načelnog stava da je dužnik odgovoran za neizvršenje samo ako mu se takvo ponašanje može pripisati u krivicu. Drugo gledište, poznato kao objek-

odgovornost, nemogućnost ispunjenja ugovora proizvodi i druge pravne posledice, među kojima je najvažnija ta što, usled toga, ugovorna obaveza može prestati.

KADA SE SMATRA DA UGOVOR NIJE MOGUĆE IZVRŠITI

Definisati pojam nemogućnost ispunjenja ugovora je veoma teško, ne samo zato što je u pitanju opšti pojam pa bi se svako njegovo preciziranje moglo ispostaviti kao nedovoljno, već i zato što se on vremenom menja, tako da ono što je danas nemoguće može sutra postati moguće i obratno. U našoj literaturi se ovime detaljnije bavio Ivica Jankovec, koji je, polazeći od činjenice da se pod “nemogućnošću” u svakodnevnom životu podrazumeva nešto što se ne može dogoditi, ili što se ne sme uraditi, ili što je preterano teško,⁶ nemogućnost ispunjenja ugovora odredio na sledeći način: “Ako želimo da primenimo ovu opštu definiciju nemogućnosti na ugovorne odnose, mogli bismo reći da nemogućnost ispunjenja ugovorne obaveze označava situaciju u kojoj ugovorna obaveza iz nekih prirodnih ili pravnih razloga, s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja, ne može biti ispunjenja onako kako glasi, u tom smislu što dužnik ne može izvršiti dugovanu činidbu.”⁷

O nemogućnosti ispunjenja, kao obliku neizvršenja ugovora, govorimo kada dužnik ne izvrši ugovornu obavezu zato što je to postalo nemoguće, usled nekih okolnosti koje su nastupile, po pravilu, posle zaključenja ugovora.⁸ Ona može biti objektivna, tj. takva da ugovor ne bi moglo ispuniti ni drugo lice u po-

---

itivna ugovorna odgovornost, zasniva se na shvatanju da je dužnik odgovoran za svako odstupanje od ugovora i ne može se osloboditi od odgovornosti samo na osnovu okolnosti da nije kriv za neizvršenje već je, pored toga, neophodno i da je priroda teškoće, prema objektivnim kriterijumima, takva da onemogućava ispunjenje ugovora.

⁶ Prema Rečniku srpskog jezika, izraz “nemoguće” znači: “koji ne može biti, koji se ne može ostvariti, neverovatan... koji je suprotan utvrđenim pravilima...”. *Rečnik srpskog jezika*, Matica srpska, Novi Sad, str. 817.

⁷ Jankovec, I., *Vidovi i posledice nemogućnosti ispunjenja ugovorne obaveze*, op. Institut društvenih nauka, Centar za pravna i politikološka istraživanja, Beograd, 1982, str. 28. Opširnije o elementima definicije nemogućnosti: ibidem, str. 29–31.

⁸ Ako je ugovor bilo nemoguće ispuniti već u času zaključenja, onda se smatra da obaveza nije ni nastala. Ovo pravilo, međutim, nije univerzalno u uporednom pravu već se, posebno kada je o ugovoru o prodaji reč, zapaža tendencija izjednačavanja pravnih posledica nemogućnosti ispunjenja bez obzira na momenat njenog nastupanja. Takvo shvatanje obrazlaže se potrebom zaštite poverioca koji je, pouzdajući se u zaključeni ugovor, mogao preduzeti neke radnje u cilju njegovog izvršenja i s tim u vezi podneti određene troškove, koji bi trebalo da mu budu nadoknađeni. Tako, na primer, § 311.a(1) BGB, član 3.3. UNIDROIT Načela za ugovore u međunarodnoj trgovini, član 4:102 Načela evropskog ugovornog prava. Videti: Perović, J. *Klauzula o višoj sili u međunarodnim privrednim ugovorima*, op. cit., str. 223.

ložaju dužnika, na primer, kada propadne stvar koja je predmet ugovora,⁹ ali i subjektivna, ako je samo dužniku nemoguće da ugovor ispuni.

Nemogućnost može biti posledica faktičkih okolnosti, na primer, ako roba na koju se ugovor odnosi bude uništena u požaru, ili poplavi, ali ona, takođe, može nastupiti i kada se nekim propisom zabrani ispunjenje onoga što je ugovorom predviđeno, na primer, zabrani se uvoz ili izvoz robe koja je predmet ugovora, ili kada se ne pribave zahtevane dozvole ili odobrenja koje su uslov punovažnosti ugovora ili njegove uspešne realizacije.¹⁰ Prema tome se razlikuje faktička od pravne nemogućnosti ispunjenja ugovora. Neki pravni sistemi, pored toga, posebno uređuju i situaciju kada određene, nepredviđene okolnosti učine da dužniku postane nedostižno, odnosno, previše teško da ispuni ugovornu obavezu tako da bi on, njenim izvršenjem (izvršenje je faktički i pravno moguće) mogao biti i ekonomski upropašćen. Reč je o doktrini *clausula rebus sic stantibus*, koja dužniku daje pravo da zahteva izmenu ugovora, pa čak i njegov raskid u toj situaciji. Ovu doktrinu ne poznaju sva prava, na primer, francusko, austrijsko, švajcarsko pravo, kao ni Bečka konvencija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe.¹¹

⁹ Pretpostavlja se da su u pitanju individualno određene stvari.

¹⁰ U uporednom pravu nema jedinstvenog stava o pitanju pravnog značaja tih odobrenja i dozvola, već se mogu izdvojiti tri različita shvatanja. Po prvom, odobrenje odnosno dozvola nema uticaja na valjanost zaključenja ugovora, već to utiče na njegovo izvršenje. Drugim rečima, ugovor je punovažno zaključen ali ga nije moguće izvršiti i u toj situaciji strana, koja je bila dužna da pribavi ova dokumenta, odgovara drugoj strani za naknadu štete. Drugo shvatanje, suprotno tome, polazi od toga da ugovor zaključen bez odobrenja ili dozvole nema pravno dejstvo jer je ništav, ali se može osnažiti ako odobrenje ili dozvola bude pridobijena naknadno. Po trećem shvatanju ugovor za koji je potrebno pribaviti odobrenje ili dozvolu zaključen je pod odložnim uslovom tako da će on postati punovažan ako i kada odobrenje odnosno dozvola budu dobijeni. Videti: Đurović, R., *Međunarodno privredno pravo*, Savremena administracija, Beograd, 2000, str. 264-265; Mitrović, D., *Okolnosti koje sprečavaju izvršenje ugovora o međunarodnoj prodaji robe*, Pravni opus, Izbor iz radova 1957-2007, op. cit., str. 123-146.

¹¹ Kada je o nemačkom pravu reč, to se odnosi na period do 2002. godine (kada je izvršena reforma nemačkog ugovornog prava). U tim pravima je preovladalo shvatanje da bi primena doktrine *rebus sic stantibus* predstavljala negaciju "autonomije volje". Ona je, smatra se, suprotna načelu slobode ugovaranja, koje između ostalog podrazumeva da strane ugovornice slobodno prihvataju i snose rizik gubitaka u poslovanju (videti: Krulj, V., *Raskidanje ili izmena ugovora zbog promenjenih okolnosti*, u, Blagojević, B., Krulj, V. (redaktori), Komentar Zakona o obligacionim odnosima, Savremena administracija, Beograd, 1983, str. 398-401). U pravima *common law* ova doktrina se vrlo restriktivno primenjuje. U vodećem engleskom slučaju *Davis Contractors Ltd. v. Fareham U.D.C.*, (1956) A.C. 696 (H.L.), sud je istakao da su u trgovinskim transakcijama određeni rizici uobičajeni, te da teškoće u izvršenju ugovora ili materijalni gubici, sami po sebi, ne predstavljaju bitnu povredu ugovora Izvod iz odluke suda dostupan je na <http://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1956/3.html>. I savezni sudovi u SAD su na stanovištu da kod ugovora o prodaji porast troškova ne oslobađa prodavca od obaveze od izvršenja i da on taj rizik mora uzeti u obzir prilikom zaključenja ugovora. Tako je sud u predmetu *Publicker Indus. v. Union Carbide Corp.*, 17 UCC Rep. Serv. 989 (E.D.Pa.

Suprotno tome, ona je zastupljena u nemačkom, italijanskom, portugalskom, grčkom, srpskom, holandskom i drugim, može se kazati modernijim pravima, uključujući i UNIDROIT načela za ugovore u međunarodnoj trgovini i Načela evropskog ugovornog prava.¹²

Smetnje u izvršenju jednog ugovora ne moraju biti trajne, već je moguće da su prolaznog karaktera, pa se prema tome razlikuje privremena od trajne nemogućnosti ispunjenja ugovora. Privremena nemogućnost gotovo redovno vodi kašnjenju dužnika sa ispunjenjem¹³ (premda je moguće da privremena nemogućnost ispunjenja vremenom postane trajna¹⁴) pa ako je dužnik za to odgovoran, onda je u obavezi da poveriocu nadoknadi štetu, a ako nije, onda tu obavezu nema.

1975) odlučio da gubitak od 5,8 miliona dolara ne čini ugovor necelishodnim niti može osloboditi stranu od obaveze da izvrši ugovor pozivanjem na višu silu. Porast troškova sam po sebi ne vodi do oslobađanja od ugovora, osim ako je to posledica nastupanja nepredvidivih okolnosti koje ugrožavaju samu suštinu ugovora. O ovom i o drugim slučajevima u kojima se sud određuje prema necelishodnosti izvršenja ugovora kao razlogu za oslobađanje od ugovora u američkom pravu videti: Helewitz, J., *Basic Contract Law for Paralegals*, Aspen Publishers, New York, 2007, str. 284-288. Doktrina *clausula rebus sic stantibus* nije zastupljena ni u Konvenciji UN o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe iz 1980. godine (Bečka konvencija). S obzirom na tu pravnu prazninu pitanje eventualnog oslobađanja dužnika od obaveze da poveriocu nadoknadi štetu zbog neizvršenja ugovora, do čega je došlo zbog promenjenih okolnosti, treba rešavati u skladu sa odredbama člana 79. (koji reguliše pitanje oslobađanja od ugovorne odgovornosti), dok sve ostale poveriočeve zahteve (za izvršenje ugovora ili za njegov raskid) treba rešavati u skladu sa odredbama koje uređuju odgovarajuća pravna sredstva prodavca ili kupca. Videti: Yesim M. A., *Art. 79*, u, Kröll, Stefan., Mistelis, Loukas., Perales Viscasillas, Pilar., (eds.), *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG)*, C.H.Beck, Hart Publishing, 2011. str. 1068-1069.

¹² Videti: § 313 BGB (ovo pitanje je u nemačkom pravu regulisano tek 2002. godina, u okviru reforme građanskog i ugovornog prava), članove 1467-1469. italijanskog CC, član 437. portugalskog CC, član 388. grčkog Građanskog zakonika, član 133. srpskog ZOO, član 6:258 holandskog BW, član 6.2.2. UNIDROIT Načela i član 6:111 Načela evropskog ugovornog prava.

¹³ Imajući u vidu da docnja u izvršenju i nemogućnost izvršenja ugovora ne proizvode iste pravne posledice, veoma je važno utvrditi da li je i kada došlo do promene. U pravnoj teoriji postoje dva osnovna shvatanja o odnosu privremene nemogućnosti ispunjenja ugovora i docnje: po prvom, nastupanje dužničke docnje se odlaže za vreme dok traje privremena nemogućnost ispunjenja ugovora (ovo shvatanje u našem pravu zastupaju, na primer, Konstantinović i Jakšić, navedeno prema Jankovec, I., *Vidovi i posledice nemogućnosti ispunjenja ugovorne obaveze*, op. cit, str. 115), dok po drugom, docnja nastupa i kad je ispunjenje ugovorne obaveze privremeno nemoguće (u našem pravu ovo mišljenje zastupaju, na primer, Loza i Jankovec, navedeno prema Jankovec, I., ibidem. U našem pravu izgleda da dileme nema jer je članom 324. st. 1. ZOO predviđeno da docnja nastupa kada dužnik nije ispunio ugovornu obavezu u roku, čini se da se sa jačim argumentima može braniti drugo shvatanje, premda se ne može reći ni da je bez osnova prvo shvatanje.

¹⁴ U italijanskom pravu, na primer, postoji odredba koja predviđa da privremena nemogućnost može dovesti do raskida ugovora kada teškoće postoje tako dugo da dužnik više ne može biti odgovoran za izvršenje, ili poverilac izgubi interes da primi dugovano (stav 2. člana 1256. CC).

Kada nemogućnost ispunjenja ugovora nije potpuna, već dovodi do toga da obaveza iz ugovora ne može biti ispunjena samo u jednom delu, tada je reč o delimičnoj nemogućnosti izvršenja ugovora. U ovom slučaju najvažnije pitanje je da li takva, delimična nemogućnost izvršenja ugovora, pogađa ceo ugovor, ili samo njegov deo koji nije moguće ispuniti jer od odgovora na to pitanje zavisi da li će ugovorna obaveza biti ugašena u celini, ili samo u delu koji nije moguće ispuniti.

Pojam nemogućnosti ispunjenja ugovora poznaju brojni nacionalni izvori prava za ugovor o međunarodnoj prodaji robe, premda ne svi,¹⁵ a ne koristi ga ni Bečka konvencija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe. Prema nekim mišljenjima, upotreba ovog pojma u zakonskom tekstu nije ni potrebna, čak može biti ograničavajuća zato što ga je zbog njegove nedovoljne elastičnosti teško prilagoditi potrebama konkretnog slučaja.¹⁶ S tim u vezi se ukazuje da je sasvim dovoljno da se u zakonu ne spominje nemogućnost, već da se posledice neizvršenja ugovorne obaveze vežu neposredno za odgovornost dužnika tako što bi se opštim pravilom utvrdila njegova načelna obaveza da nadoknadi štetu ako ne ispuni ono na šta se ugovorom obavezao, dok bi se posebnim pravilom predvidelo da se dužnik oslobađa od te obaveze ako uspe da dokaže da je ugovor povredio iz razloga za koje nije odgovoran.¹⁷ Upravo na taj način pitanje ugovorne odgovornosti uređuje Bečka konvencija, koja kao opšte pravilo predviđa da dužnik koji nije ispunio ugovor odgovara drugoj strani za štetu.¹⁸ Ovo opšte pravilo korigovano je posebnom odredbom kojom se predviđaju izuzeci od njegove primene, ali se ti izuzeci ne vezuju za činjenicu da je ispunjenje obaveze postalo nemoguće (jer Konvencija ne koristi taj pojam).¹⁹

¹⁵ Pojam nemogućnosti ispunjenja ugovora u zakonski tekst uključuju, na primer, austrijsko pravo (§ 1447 ABGB), nemačko pravo (§ 275 BGB), italijansko pravo (čl. 1218. i 1256. CC), naš Zakon o obligacionim odnosima (član 137, 138, 262. ZOO). I za francusko pravo se može konstatovati da izričito predviđa nemogućnost ispunjenja ugovora, s tim što ono umesto tog izraza koristi termin "viša sila" (član 1148. CC). Jednoobrazni trgovački zakonik SAD, na primer, ne koristi pojam nemogućnost, već oslobađanje dužnika od ugovorne odgovornosti vezuje za slučaj kada je izvršenje postalo neizvodljivo (*impracticable*) zbog nastupanja nekog događaja čije je nenastupanje bilo osnovna pretpostavka za zaključenje tog ugovora, ili zbog pokoravanja u dobroj veri važećim propisima strane ili domaće države, bez obzira da li će isti kasnije biti proglašeni nevažećim (član 2-615).

¹⁶ Šmalcelj, Ž., *Pravopolitička vrijednost pojma "nemogućnosti" činidbe u obveznom pravu*, Naša zakonitost br. 7-8/76, str. 98-115, navedeno prema: Jankovec, I., *Vidovi i posledice nemogućnosti ispunjenja ugovorne obaveze*, op. cit., str. 186.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Videti član 45. i član 61. Konvencije.

¹⁹ Član 79. stav 1. Bečke konvencije glasi: "Ako jedna strana ne izvrši neku od svojih obaveza, ona neće biti odgovorna za neizvršenje ako dokaže da je do neizvršenja došlo zbog smetnje koja je bila van njene kontrole i da od nje nije bilo razumno očekivati da u vreme zaključenja ugovora

PRAVNE POSLEDICE NEMOGUĆNOSTI ISPUNJENJA UGOVORA

Jedna od najznačajnih pravnih posledica nemogućnosti ispunjenja ugovora jeste da se ugovorna obaveza, koju nije moguće izvršiti, gasi.²⁰ Da bi ova posledica nastupila, obično je potrebno da dužnik nije odgovoran za nemogućnost ispunjenja ugovora, pa poverilac tada gubi ne samo pravo da zahteva izvršenje ugovora, već i pravo na naknadu štete.²¹ Kada se ugasi obaveza jedne ugovorne strane, tada je pitanje da li to utiče i na obavezu druge ugovorne strane u dvostranoobavezujućem ugovoru. Polazeći od načela jednake vrednosti davanja kod tih ugovora, dolazi se do zaključka da bi, u tom slučaju, trebalo da se ugasi i obaveza druge ugovorne strane, a takvu posledicu opravdava činjenica da je otpao pravni osnov za njeno izvršenje.²²

smetnju uzme u obzir, da izbegne ili savlada takvu smetnju i njene posledice". UNIDROIT Načela slede primer Bečke konvencije kada uređuju pitanje oslobađanja dužnika od ugovorne odgovornosti (član 7.1.7), za razliku od Načela evropskog ugovornog prava koja to pitanje, iako regulišu na bitno sličan način, izričito upotrebljavaju i termin "nemogućnost ispunjenja" (član 8:108).

²⁰ Tako, na primer, § 275. stav 1. BGB; član 119. stav 1. švajcarskog Obligacionog zakonika; član 354. ZOO. Do gašenja ugovora u švajcarskom i srpskom pravu dolazi po sili zakona dok u nemačkom pravu, shodno § 326 stav 5. BGB, raskid nastupa isključivo na osnovu izjave poverioca. I Bečka konvencija, kao nemačko pravo, ne predviđa automatski raskid ugovora već isključivo po zahtevu poverioca, pa to važi i u situaciji kada je ugovor postalo nemoguće ispuniti. Takvo rešenje prihvataju i UNIDROIT Načela za ugovore u međunarodnoj trgovini (član 7.3.1. i dalje) kao i Načela evropskog ugovornog prava (član 9:301 i dalje).

²¹ U pravima koja koriste pojam nemogućnost izvršenja ili pojam više sile poverilac, redovno, pored toga što gubi pravo da od dužnika koji je uspeo da se oslobodi od ugovorne odgovornost zahteva naknadu štete, gubi i pravo na zahtev za izvršenje ugovora zato što bi takav zahtev bio besmislen s obzirom da je izvršenje ugovorene obaveze postalo nemoguće. To, međutim, nije slučaj u pravima koja ne koriste pomenute termine već, kao Bečka konvencija na primer, opisno predviđaju pod kojim uslovima se dužnik oslobađa od ugovorne odgovornosti, a da to ni jednom rečju ne vezuju za pojam nemogućnosti izvršenja ili više sile. Na taj način se ovo pitanje regulišu na fleksibilan način, pa je poverilac može, uprkos tome što je dužnik oslobođen od ugovorne odgovornosti, zadržati pravo da od njega zahteva i da ispuni ugovor. Na primer, kada prodavac kasni sa isporukom zbog smetnji koje su van njegove kontrole, a nije bilo razumno od njega očekivati da u vreme zaključenja ugovora te smetnje uzme u obzir, da ih izbegne ili savlada njihove posledice, tada on može biti oslobođen od obaveze da nadoknadi štetu, ali to ne podrazumeva da je on istovremeno oslobođen i od obaveze da izvrši ugovor ako kupac postavi takav zahtev.

²² Ovo pravilo je regulisano zakonom, na primer, u našem pravu (član 137. ZOO), ali samo ako ni jedna strana nije odgovorna za nemogućnost ispunjenja (identično pravilo je sadržalo ranije nemačko pravo u §323 stav 1. BGB, ali se ono nije zadržalo nakon izmena i dopuna BGB-a 2002. godine), dok švajcarsko pravo predviđa da se gasi samo obaveza dužnika koju je postalo nemoguće ispuniti (član 119. stav 1. Obligacionog zakonika), što je i pravilo francuskog prava (član 1302. CC). U francuskoj pravnoj teoriji se smatra da se pitanje sudbine obaveze druge ugovorne strane u ovom slučaju svodi na pitanje snošenja rizika, premda ima i mišljenja da se obaveza druge ugovorne stra-

U našem pravu je, međutim, izričito predviđen izuzetak od pravila da se ugovorna obaveza, koju nije moguće izvršiti, gasi ako su predmet obaveze stvari određene po rodu.²³ To je i logično kada se ima u vidu da je predmet obaveze u tom slučaju širi od predmeta ispunjenja ugovora, jer se obaveza dužnika ne odnosi na sve stvari određene vrste pa propast predmeta ispunjenja ne znači istovremeno i propast predmeta obaveze.²⁴ Propašću takve stvari ne nastupa objektivna nemogućnost ispunjenja ugovora, jer bi neko drugo lice to moglo učiniti da je ugovorna strana. Zbog toga se pitanje pravnih posledica neispunjenja ugovorne obaveze u ovom slučaju rešava prema opštim pravilima za neispunjenje obaveze, a ne prema pravilima o nemogućnosti ispunjenja.²⁵

Ako je, međutim, dužnik odgovoran za nemogućnost ispunjenja, onda ugovor ne prestaje, već na mesto obaveze koju nije moguće ispuniti stupa obaveza naknade štete. U našem pravu poverilac ne stiče automatski pravo na naknadu štete u ovoj situaciji, već samo ako je ugovor raskinuo ili je izvršio svoju činidbu.²⁶ Činjenica da je dužnik u docnji sa izvršenjem svoje obaveze, a da za to vreme nastupi nemogućnost njenog ispunjenja, takođe, vodi istoj posledici (ne mesto obaveze koju nije moguće ispuniti stupa obaveza naknade štete) jer je dužnikova odgovornost, u tom slučaju, apsolutna.²⁷

---

ne gasi zato što je otpala kauza ugovora (navedeno prema: Jankovec, I., *Vidovi i posledice nemogućnosti ispunjenja ugovorne obaveze*, op. cit., str. 77–78).

²³ Član 355. ZOO.

²⁴ Videti: Perović, S., *Obligaciono pravo*, Službeni list SFRJ, Beograd, 1981, str. 110–111; Jankovec, I., *Ugovorna odgovornost*, op. cit., str. 181–186.

²⁵ Poverilac u ovoj situaciji može da zahteva ispunjenje ugovora ili njegov raskid, pod predviđenim uslovima, a u svakom slučaju ima pravo i na naknadu štete (član 124. ZOO). Razlikovanje između subjektivne i objektivne nemogućnosti ispunjenja ugovora, međutim, nije karakteristično i za druga prava (ono je bilo predviđeno, na primer, ranijim nemačkim pravom (§ 279 BGB), ali je to pravilo brisano u okviru izmena i dopuna BGB-a 2002. godine).

²⁶ Naš ZOO nema odredbu kojom se izričito predviđa da je dužnik, koji je odgovoran za nemogućnost ispunjenja ugovora, dužan da poveriocu usled toga nadoknadi štetu. Ipak, ta njegova obaveza nije sporna jer ona proizlazi na osnovu opšteg pravila člana 154. stav 1. ZOO, po kome "ko drugome prouzrokuje štetu dužan je nadoknaditi je ukoliko ne dokaže da je šteta nastala bez njegove krivice". Ipak, da bi poverilac ostvario to pravo neophodno je da je ili izvršio svoju ugovorenu činidbu, ili da je ugovor raskinuo. On ne može samostalno postaviti zahtev za naknadu štete umesto ispunjenja u tom slučaju (naknada štete *in lieu*) zato što naše pravo ne predviđa automatski raskid ugovora zbog nemogućnosti ispunjenja za koju je dužnik odgovoran. Videti: Jankovec, I., *Vidovi i posledice nemogućnosti ispunjenja ugovorne obaveze*, op. cit., str. 82–86, Jovičić, K. *Odnos zahteva za naknadu štete zbog neizvršenja ugovora o prodaji robe sa drugim pravnim sredstvima poverioca*, u, *Strani pravni život*, br. 1/2013, Institut za uporedno pravo, Beograd, 2013, str. 79–95.

²⁷ U našem pravu ovo pitanje uređuje član 262. stav 4. ZOO, a isto pravilo predviđa i član 103. stav 1. švajcarskog Obligacionog zakonika; kao i § 287 BGB, član 1221. stav 1. italijanskog CC.

Do nemogućnosti izvršenja ugovora može doći i usled okolnosti za čije je nastupanje odgovoran poverilac i dužnik se, u tom slučaju, može osloboditi od obaveze da izvrši ugovor, ili mu se ugovorna obaveza može umanjiti,²⁸ dok se pitanje odgovornosti za naknadu štete rešava prema opštem pravilu o podeljenoj odgovornosti za štetu, pa ona strana koja je manje odgovorna za to ima pravo na srazmernu naknadu štete.²⁹

Izložena, opšta pravila o pravnim posledicama nemogućnosti ispunjenja ugovorne obaveze u dvostranim ugovorima nastupaju i kada se, zbog nemogućnosti, ne izvršavaju obaveze iz ugovora o prodaji. Međutim, kada je o obavezama prodavca da isporuči robu reč, činjenica da se ona ne može izvršiti zbog toga što je propala stvar na koju se ugovor odnosi, a da za to nije odgovorna ni jedna ugovorna strana, povlači primenu posebnih pravila.

U našem pravu je, sem toga, predviđeno da se dužnik oslobađa od odgovornosti za štetu ako dokaže da bi stvar koja je predmet obaveze slučajno propala i da je on svoju obavezu na vreme ispunio (stav 5. člana 262. ZOO).

²⁸ Ovo pitanje se retko uređuje zakonom i u tom smislu karakteristično je nemačko pravo (§ 326. stav 2. BGB), ali i naše pravo. Tako je članom 138. stav 1. ZOO predviđeno da se dužnikova obaveza gasi kada je postalo nemoguće ispuniti je zbog događaja za koje odgovara poverilac, pri čemu dužnik zadržava svoje potraživanje prema poveriocu, ali se ono umanjuje za onoliko koliko je mogao imati koristi od oslobođenja od sopstvene obaveze. Stavom 2. istog člana je, pored toga, predviđeno da je poverilac dužan da dužniku ustupi sva prava koja bi imao prema trećim licima u vezi sa predmetom svoje obaveze čije je ispunjenje postalo nemoguće. Na primer, ako je roba bila osigurana, onda bi prodavac morao kupcu da ustupi pravo na naknadu iz osiguranja (premda u ovom slučaju kupac će retko moći i da naplati osiguranje budući da je odgovoran za propast osiguranih stvari, pa bi osiguravač prema njemu mogao da postavi regresni zahtev). U engleskom pravu, na primer, član 20. *Sale of Goods Act* predviđa da rizik od slučajne propasti ili oštećenja stvari za verne kašnjenja sa isporukom za koju je kriva jedna ugovorna strana pada na tu stranu. Kada zakon ne uređuje izričito ovakve situacije, tada se pravila postupanja izvlače iz opštih odredbi zakona koje uređuju pitanje podeljene odgovornosti za štetu (na primer, član 44. švajcarskog Obligationnog zakonika, član 1149. francuskog CC).

²⁹ U našem pravu ovo pitanje uređuje član 192. ZOO (za švajcarsko i francusko pravo vide ti *supranote* 28. poslednja rečenica). I Bečka konvencija predviđa kao opšte pravilo da poverilac ne može da se poziva "na neizvršenje druge strane ako je to neizvršenje prouzrokovano njenom radnjom ili propustom" (član 80.). Strana koja je doprinela nemogućnosti izvršenja ugovora usled toga gubi pravo da upotrebi pravna sredstva protiv dužnika, ali u onoj meri u kojoj je dužnikovo neizvršenje posledica delovanja poverioca. Videti: Schäfer, F., *Commentary on wheather and the extent to which the UNIDROIT Principles may be used to help interpret Article 80 of the CISG*, 2004, dostupno na <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/principles/uni80.html#er>. Slično pravilo predviđaju i Načela evropskog ugovornog prava (član 8:101), kao i UNIDROIT Načela (član 7.1.2), ali se ovde, za razliku od Bečke konvencije i Načela evropskog ugovornog prava, kod kojih je svako ponašanje poverioca dovoljno da aktivira navedeno pravilo, izričito navodi da je uslov njegove primene da je poverilac odgovoran za propust koji je doveo do neizvršenja obaveze dužnika.

Naime, ako stvar na koju se ugovor odnosi propadne posle zaključenja ugovora, a pre isporuke, pri čemu za to nisu odgovorni ni prodavac ni kupac, onda se pitanje sudbine prodavčeve obaveze da isporuči robu, odnosno, kupčeve obaveze da plati cenu, rešava prema pravilima o prelasku rizika za slučajnu propast stvari. U pogledu momenta prelaska rizika većina zakona sledi načelo da stvar propada vlasniku (*res perit domino*), pa rizik prelazi na kupca zajedno sa svojinom, što znači da se taj momenat vezuje bilo za trenutak zaključenja ugovora,³⁰ bilo za trenutak predaje stvari.³¹ Bečka konvencija, međutim, ne uređuje pitanje prelaska svojine kod ugovora o prodaji (ono je u domenu nacionalnih prava), ali predviđa pravila o prelasku rizika, pa se ona primenjuju na ugovore za koje je merodavna.³²

Primenom pravila o prelasku rizika pravne posledice neispunjenja obaveze isporuke se, u načelu, mogu odrediti na sledeći način: ako stvar propadne do momenta prelaska rizika na kupca, onda se prodavac ne oslobađa od obaveze da isporuči robu, ali zato gubi pravo da od kupca potražuje cenu (kupčeva obaveza da plati se gasi). Pri tome, ako se ugovor odnosi na individualnu stvar, onda prodavac, po pravilu, neće moći da izvrši isporuku (jer takva stvar nema zamenu), ali će umesto te obaveze nastupiti obaveza na naknadu štete; ali, kada je prodavac

³⁰ Ovo rešenje je, na primer, zastupljeno u švajcarskom pravu (član 185. stav 1. Obligacionog zakonika). Isto pravilo može se izvući i iz člana 1465. italijanskog CC. I u francuskom pravu se pitanje rešava na isti način jer i ono polazi od toga da je kupac stekao pravo svojine na stvari već u trenutku zaključenja ugovora (član 1583. CC), čak i kada ugovor uključuje prevoz robe i predviđa da kupac snosi rizik, uprkos tome što stvari nisu u njegovom posedu i ne kontroliše uslove pod kojima se nalaze (član 1138. stav 2. CC). U engleskom pravu se pitanje prelaska svojine rešava ugovorom, a ako nije ništa predviđeno onda svojina, pa tako i rizik od slučajne propasti ili oštećenja stvari, prelazi na kupca u momentu zaključenja ugovora (čl. 17. i 20. *Sale of Goods Act*).

³¹ U našem pravu (isto je i u nemačkom pravu, §§ 433. i 446 BGB), svojina i rizik prelaze na kupca predajom (čl. 454. i 456. ZOO), pa ako stvar propadne pre toga, onda se kupčeva obaveza da plati cenu gasi. Kada ugovor o prodaji uključuje prevoz robe, onda rizik prelazi na kupca u momentu predaje stvari prevoziocu ako nije određeno mesto ispunjenja obaveze (član 472. ZOO), dok u slučaju da je mesto predaje određeno, rizik za vreme prevoza ostaje na prodavcu.

³² Bečka konvencija ne reguliše pitanje prelaska svojine (vidi član 4.) pa prelazak rizika, načelno, vezuje za momenat predaje robe kupcu. Za ugovore o prodaji koji uključuju prevoz robe predviđena su posebna pravila: ako ugovorom nije određeno mesto predaje, onda rizik prelazi na kupca predajom robe prvom prevoziocu, a u slučaju da je prodavac dužan da robu preda prevoziocu u određenom mestu rizik prelazi na kupca predajom prevoziocu u tom mestu. Ovo sve pod uslovom da je roba jasno identifikovana kao roba namenjena kupcu (član 67); rizik za robu koja je prodana u toku prevoza prelazi na kupca u trenutku zaključenja ugovora, ili, ako okolnosti na to ukazuju (po pravilu je reč o slučaju kada je roba osigurana u prevozu), u trenutku kad je roba predata prevoziocu koji je izdao dokumenta kojim se potvrđuje ugovor o prevozu (član 68); u svim drugim slučajevima rizik prelazi na kupca kad on preuzme robu, odnosno, kad mu je roba stavljena na raspolaganje (a stavljena je na raspolaganje samo ako je jasno identifikovana kao roba namenjena za izvršenje ugovora) a on je ne preuzima bez valjanog razloga (član 69).

trebalo da isporuči stvari određene po rodu pa one propadnu, tada je on dužan da isporuči kupcu druge stvari iste vrste,³³ pa ako to ne učini, onda kupcu duguje naknadu štete.³⁴ U slučaju kada je rizik već prešao na kupca, pa stvar propadne pre nego što je izvršena isporuka, onda se prodavčeva obaveza gasi, a kupac je u obavezi da mu plati cenu (kupčeva obaveza da plati se ne gasi).

Pravila o snošenju rizika se primenjuju i na pitanje odgovornosti za štetu ako je do nemogućnosti ispunjenja obaveze isporuke došlo za vreme docnije jedne od strana ugovornica, budući da okolnost da je strana u docnji, po pravilu, na nju prebacuje rizik od slučajnog oštećenja ili propasti stvari. U vezi sa ovim pitanjem naš Zakon o obligacionim odnosima posebnom odredbom uređuje slučaj kada je kupac zapao u docnju sa preuzimanjem isporuke i predviđa da na njega prelazi rizik od slučajne propasti ili oštećenja stvari,³⁵ što ima za posledicu da se prodavac oslobađa od obaveze isporuke ako stvar u tom periodu propadne, ali je kupac i dalje dužan da mu plati cenu. Ovakve posledice poverilačke docnije kupca obrazažu se činjenicom da nemogućnost ispunjenja prodavčeve obaveze isporuke ne bi nastupila da kupac nije, bez osnovanog razloga, odbio da primi ispunjenje.³⁶

Pravila o raspodeli rizika su, međutim, dispozitivne prirode i strane to pitanje mogu ugovorom urediti na drugačiji način, što one redovno i čine kada zaključuju ugovor o međunarodnoj prodaji robe budući da je pozivanje na INCOTERMS klauzule, koje između ostalog uređuju i to pitanje, u ovom ugovoru uobičajeno.

---

³³ U našem pravu je ovo pitanje uređeno članom 355. ZOO, dok u većini drugih prava, koja ne prave razliku između subjektivne i objektivne nemogućnosti ispunjenja, važi, u načelu, isto pravilo jer obavezu prodavca nije nemoguće ispuniti ako postoje druge stvari iste vrste, pa će on biti dužan da ih nabavi i preda kupcu.

³⁴ Kupac, međutim, umesto da zahteva ispunjenje ugovora može odlučiti i da ugovor raskine, ako su ispunjeni za to predviđeni uslovi (ali i tada ima pravo na naknadu štete).

³⁵ Ovo pravilo je izričito predviđeno članom 457. ZOO, pored toga što je opštim pravilom o dejstvu poverilačke docnije postavljenim u članu 326. stav 1. ZOO predviđeno da dolaskom poverioca u docnju prestaje docnja dužnika, te da na poverioca prelazi rizik slučajne propasti ili oštećenja stvari. I nemačko pravo ovo pitanje uređuje izričito, ali samo kada se ugovor odnosi na stvari određene po rodu, a kupac ne preuzme isporuku u predviđenom roku (§ 300 stav 2. BGB). Većina drugih prava nema posebno pravilo za ovu situaciju, već se ono izvlači na osnovu opšteg pravila po kome je na stranu u docnji prešao rizik za slučajnu propast ili oštećenje stvari (na primer, član 1138. francuskog CC, član 20. stav 2. engleskog *Sale of Goods Act*, itd.)

³⁶ Loza, B., Član 326, u, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, op. cit, str. 1075. Ipak, u našem pravu od ovog pravila postoji izuzetak. Naime, ako je prodavac odgovoran za nemogućnost ispunjenja ugovorne obaveze, a nemogućnost je nastupila nakon što je kupac zapao u docnju, "...prodavac je dužan čuvati stvar sa pažnjom dobrog privrednika, odnosno dobrog domaćina i u tom cilju preduzeti potrebne mere" (član 520. stav 1. ZOO). Prodavčeva odgovornost za štetu je, u ovom slučaju, posledica povrede obaveze čuvanja stvari u skladu sa navedenim pravilom.

Osim što utiče na prestanak ugovorne obaveze i na ugovornu odgovornost, nemogućnost ispunjenja ugovora proizvodi i druge pravne posledice. Pre svega, ako je dužnik oslobođen ugovorne odgovornosti, poverilac koji je već izvršio svoju ugovornu obavezu, u celini ili delimično, ima pravo da mu se vrati ono što je dao na ime ispunjenja.³⁷ Nadalje, postavlja se i pitanje sudbine sredstava obezbeđenja³⁸ koja su bila ugovorena povodom obaveze koja je prestala³⁹ i tada se razlikuje slučaj kada se dužnikova obaveza ugasila, što ima za posledicu prestanak i sredstava obezbeđenja kao sporednih prava,⁴⁰ od slučaja kada se dužnikova obaveza nije ugasila i tada se na gase ni sredstva obezbeđenja jer ona služe kao pojačanje poveriočevih prava.⁴¹

ZAKLJUČAK

Opšte pravilo po kome poverilac, u slučaju da dužnik nije ispunio ugovor o međunarodnoj prodaji robe, stiče pravo na pravna sredstva nije apsolutno i svi pravni sistemi to njegovo pravo, pod određenim okolnostima, ograničavaju ili onemogućavaju. Nema sumnje da je najčešći razlog za to činjenica da je ugovor, zbog nastupanja određenih okolnosti, postalo nemoguće izvršiti. Iako u uporednom pravu nije univerzalno određeno šta se smatra pod nemogućnošću ispunjenja ugovora, niti je taj pojam svuda u upotrebi, sva prava posebno cene slučaj kada dužnik ne izvršava ugovor zato što ga u tome sprečavaju okolnosti koje on nije mogao predvideti niti je na njih mogao uticati. Njemu se tada, po pravilu, olakšava položaj tako što mu se daje mogućnost da se oslobodi od ugovorne odgovornosti, a to znači da se oslobodi od obaveze da poveriocu nadoknadi štetu zbog neizvršenja.

³⁷ Vraćanje se, u ovom slučaju, vrši prema pravilima vraćanju stečenog bez osnova (član 137. stav 1. ZOO, a isto je predviđeno i članom 119. stav 2. švajcarskog Obligacionog zakonika).

³⁸ Po našem pravu to su: ugovorna kazna, jemstvo i odustanica, kao lična sredstva obezbeđenja, odnosno, kapara i zaloga, kao stvarna sredstva obezbeđenja.

³⁹ Ako je u pitanju privremena nemogućnost ispunjenja obaveze za koju dužnik ne odgovara, onda dejstvo sredstava obezbeđenja, po pravilu, ne prestaje zato što će dužnik biti u obavezi da ispuni ugovor kada to postane moguće pa ako to ne učini, onda druga ugovorna strana može iskoristiti sredstvo obezbeđenja. Opširnije: Jankovec, I., *Vidovi i posledice nemogućnosti ispunjenja ugovorne obaveze*, op. cit., str. 168.

⁴⁰ Član 295. stav 2. ZOO glasi: "Prestankom glavne obaveze gase se jemstvo, zaloga i druga sporedna prava".

⁴¹ Ako je reč o kapari, onda po našem pravu poverilac ima pravo izbora između toga da zadrži kaparu i zahteva za naknadu štete (član 80. ZOO), dok odustanica daje dužniku pravo izbora između plaćanja odustanice i naknade štete zbog neispunjenja ugovora (član 82. ZOO). Ako je obaveza koja se ne može ispuniti bila obezbeđena zalogom ili jemstvom, onda poverilac može da se naplati iz vrednosti založene stvari ili od jemca ako dužnik ne bude platio naknadu štete.

Oslobađanje dužnika od obaveze da poveriocu nadoknadi štetu, međutim, ne znači da je on istovremeno u potpunosti oslobođen i od odgovornosti za povredu ugovora, jer ugovorna odgovornost nije isto što i odgovornost za neizvršenje ugovora uprkos tome što se ove dve odgovornosti u praksi često preklapaju. Poverilac, tako, sa zahtevom za naknadu štete veoma često gubi i pravo da zahteva izvršenje ugovora, dok se njegova ostala pravna sredstva, pre svih pravo da ugovor raskine, ne dovode u pitanje kada ugovor nije moguće ispuniti.

KATARINA JOVIČIĆ, Ph.D.,
Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade

IMPOSSIBILITY OF THE PERFORMANCE OF THE CONTRACT
FOR THE INTERNATIONAL SALE OF GOODS
AND LEGAL CONSEQUENCES IN THAT CASE

Summary

When the debtor in the contract for the international sale of goods fails to fulfill what is provided for, then the creditor regularly acquires the right to specific legal remedies against him. None legal system brings that right into the question, but it is not an absolute right and, in some cases, it is limited or disabled. This issue in comparative law is not resolved by the universal rule, but every legal system takes into account that the debtor sometimes do not fulfill the contract due to an impediment beyond his control, which he did not cause nor he could foresee or overcome. They often make the performance of the contract impossible, and when that is the case then the debtor can be excluded from contractual liability. Besides affecting on the contractual liability, impossibility of fulfillment the contract produce other legal consequences, among which the most important is that the contractual obligations may be terminated. This article discusses about how this issue is resolved in the characteristic national laws, as well as in the most important international sources of law for contracts for the international sale of goods.